

TÜRKİYE MÜZELERİNDEKİ GEÇİCİ SERGİLERİN ÖNEMİNİN TEKSTİL SANATI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Uz. Öğr. Gör. Yasemin MASARACI ♦ Dr. Öğr. Üyesi Sema Hatun TÜRKER

Özet

Müzeler daimi sergileri yanında, yeni müzecilik yöntemleri doğrultusunda birçok farklı alanda geçici sergiler hazırlamaktadır. Geçici sergilerin amaçlarından olan bilginin bir sonraki kuşaklara doğru aktarılmaya çalışılması günümüzde daha fazla önem kazanmıştır. Böylece geçici sergilerle müzeler; sadece daimi koleksiyonun sergilendiği alanlar olmaktan çıkarak, çağdaş bir yaklaşımla, ziyaretçisine dolayısıyla topluma yeni ifade biçimleriyle yeni şeyler sunmaktadırlar. Bu bakış açısıyla Türkiye müzelerinde son zamanlarda açılmış, geçici sergiler arasında yer alan tekstil sanatı sergileri sayılarının da az olması sebebiyle ayrıcalıklı bir değere sahip olmaktadır.

Tekstil sanatının çağdaş yorumlanarak müzelerdeki geçici sergiler aracılığıyla sunulması, bu sanatın daha geniş çevrelerle paylaşılmasını sağlamakla birlikte bu alanda yapılan akademik tekstil çalışmalarının sergilenmesi olanağını da sunmaktadır.

Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada Türkiye müzelerinde son yıllarda açılmış geçici sergiler arasındaki “Tekstil sanatı sergileri” ele alınmıştır. Sergiler kronolojik olarak listelenmiş, içerikleri müzelerdeki sergileme yöntemleriyle birlikte incelenmiştir. Böylece müzelerdeki geçici sergilerin öneminin yanı sıra bunların tekstil sanatına katkıları da vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müze, geçici sergi, tekstil, sanat.

EVALUATION OF THE IMPORTANCE OF TEMPORARY EXHIBITIONS IN TURKISH MUSEUMS IN THE CONTEXT OF TEXTILE ART

Abstract

In addition to its permanent exhibitions, museums are currently preparing temporary exhibitions in many different areas in line with new museum methods. Trying to transfer the knowledge, which is one of the purposes of temporary exhibitions, to the next generations has gained more importance today. Thus, museums with temporary exhibitions; they are no longer just the areas where the permanent collection is exhibited, but they offer new things with a contemporary approach, new forms of expression to the visitors and thus to the society. From this point of view, the low number of textile art exhibitions, which are among the temporary exhibitions recently opened in Turkish museums, also adds a privileged value to them.

Contemporary interpretation of textile art through temporary exhibitions in museums enables the art of textiles to be shared with wider circles. It also offers the opportunity to exhibit academic studies on this subject.

In this study which is prepared in this direction, “Textile art exhibitions” among the temporary exhibitions opened in museums in Turkey in recent years are discussed. The exhibitions are listed chronologically and their contents are examined together with the exhibition methods in museums. Thus, besides the importance of temporary exhibitions in museums, their contribution to textile art was emphasized.

Keywords: Museum, temporary exhibition, textile, art.

1. Giriş

Bir toplum veya ülkenin kültür ürünlerini barındıran müzeler, International Council of Museums (ICOM)' göre güncel olarak şöyle tanımlanmıştır. “Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, muhafaza eden, yorumlayan ve sergileyen, toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence, düşünce ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunarak etik, profesyonel ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurarlar.” (ICOM, 2022). Bu yeni tanımla birlikte müzelerin; toplum içindeki rolü “erişilebilirlik” ve “sürdürülebilirlik” kavramlarıyla beraber çeşitlilik gibi maddelerin eklenmesiyle de çoğalır. Bu maddeler müzelerin amaçlarını, hedeflerini daha iyi ifade etmesini sağlamaktadır. Böylece modern müzecilikte toplumun değişik kesimleri dikkate alınarak yapılan müze etkinliklerinin arasında sürekli sergiler, rehberli geziler, dia-film gösterileri, söyleşiler, seminerler ve atölye eğitimlerinin yanı sıra geçici sergiler bu etkinliklerin başında yer alarak önemli rol oynarlar.

1.1. Müze ve Sergi

Türkiye müzelerinde açılmış geçici sergiler arasında bulunan tekstil sanatı sergilerine ve bu sergilerin tekstil sanatına katkılarına değinmeden önce müze ve sergi ilişkisi konusu kısaca ele alınırsa: Müzelerdeki sergileme çeşitleri: Sürekli(daimi) sergileme, Geçici (özel) sergileme, Gezici sergilemeler olarak sıralanabilir.

Müzelerdeki geçici sergiler belli bir amaç doğrultusunda içerik oluşturularak hazırlanırlar. Bu sergilerde sadece sergilenecek eser ve objeler değil, onların özelliklerini (tarihlerini, anlamlarını ve dolayısıyla önemlerini) müze ziyaretçisine sunarlar. Böylece sunulana daha fazla ilgiyi çekmenin yanı sıra çoğunlukla sergilemede iletişim ve görselliği artırarak serginin konusu hakkındaki duyguların değişmesini ve güçlenmesini sağlamaktadırlar. (Erbay, 2011:75).

Böylelikle geçici sergilerle müze içerisinde bir eğitim de gerçekleştirilirken, diğer yandan da müzeye gelmeyi aklının ucundan bile geçirmeyen kesimlerin ilgisi de çekilmiş olur (Keleş,2010:2). Günümüzde müzeler,

farklı etkinliklerin barındığı hareketli yapılar olarak da tanımlanırsa burada geçici sergilerin müzelere ayrı bir ivme kazandırdığı söylenebilir.

Başka bir söylemle müzelerdeki geçici sergilerin hedefleri arasında; açılan sergilerin temalarının bilinirliğini, ulaşılabilirliğini sağlamak ve bilgileri artırmak; bu konudaki eski eğilimleri güne uyarlamak, davranışları değiştirmek, araştırma yapmak, konu hakkında soru sordurmak ve üretilmiş eserleri ziyaretçinin beğenisine sunmak yer alırlar. Bu noktada ayrıca müzelerde geçici sergilemede başarılı bir sergilemenin gerçekleştirilebilmesi için eserleri üreten sanatçılar, sergi tasarımcıları önemli yere sahiptirler.

20. yüzyıl ile birlikte geleneksel müzecilik anlayışından uzaklaşarak birer eğitim merkezine de dönüşen müzelerde açılan geçici sergilerin sergileme mekânlarının yeni bir gelişim sürecini başlattığı izlenmektedir (Aykut, 2017:220).

Bu çalışmada müzelerde açılan, süreleri birkaç günden birkaç aya kadar olan geçici sergiler kapsamında yer alan tekstil sergileri incelenmiştir. Geçici sergilerde yeni konular, yeni nesnelere ve yeni tekniklerin kullanılabilirliği; müzenin bütçesi, mekânın sergileme salonlarının yeterliliği bu sergilemelerde önemli bir etkidir.

2. Müze Sergilerinde Tekstil Sanatı

Çeşitli müzelerin sürekli sergilediği koleksiyonlarında özellikle de etnografya bölümlerinde tekstiller sergilenmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de sayıları az da olsa tekstil müzeleri olduğu bilinmektedir. Bunlar Türkiye’de tekstil sanatının geçirdiği evreleri gözlemleme ve öğrenme olanağı sunmaları ve çağdaş tekstil sanatının başlangıcına bir öğreti getirmesi açısından önemlidirler (Resim 2.1.).

Resim 2.1. Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, 2011, Bursa.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tekstil, zengin el sanatları geleneği ile çağdaş sanat yaklaşımları ve teknolojinin de olanaklarından etkilenen bir plastik sanat dalı olarak kabul görmeye başlar (Dereci, 2014:55).

Plastik Sanatlar kapsamında değerlendirilen tekstil sanatının üç boyutlu çalışmaları çoğunlukla kavramsal ifade biçimini sunmaktadır. Tekstil sanat çalışmaları artık yaşama şekil verdiği gibi yaşamın gerçekleri ve ona ait her türlü doküman da bu sanatın malzemesi olur (Gürgüler,1989:25). 1960'lı yıllarda karşımıza çıkan tekstil sanatının başlangıcını oluşturduğunu bildiğimiz iki boyutlu tapestry (lif sanatı örnekleri) 20.yüzyılın sonlarına doğru, iki boyutun üstüne geçerek kavramsal ifade biçimlerine bürünmüştür. Bu bağlamda oluşturulmuş çalışmalar üç boyutlu tekstiller, tekstil heykellerle çağdaş sanat içinde yerini alır (Türker, 2022).

Tekstilin özellikle çağdaş sanat için yeni bir ifade aracı olma eğilimi, 20.yüzyılın ikinci yarısında kullanılan malzemelerin çeşitliliğinin çoğalması ve geleneksel yaratma biçimlerinin ve kendini yeni teknolojilere uyarlamasıyla belirmiştir (Gürgüler, 1989:25).

Tekstilin sahip olduğu çok yönlü teknik olanaklar ve kolay biçim alabilmesi onun hacimsiz, geometrik alanlardan koparak sanat mekânlarında çok boyutlu eserlerle kavramsal ifadelerin yaratılmasında önemli bir malzeme olmasını da destekler.

Sanatsal üretimin nesnesi ve görme biçimleri çağdaşlaşma yolunda ilerledikçe, irdelenen gerçekler ve değer kavramları farklılaşır. Böylece üretilen çağdaş tekstil sanatı çalışmaları çeşitli sanat galerileriyle birlikte, müzelerin geçici sergi salonlarında açılan tekstil sanatı sergilerinde yer almaya başlar.

3. Türkiye müzelerinde açılan geçici sergilerdeki Tekstil Sanatı sergileri

Dekoratif Sanatlarda Geleneksel İzler

Çalışmanın konu başlığı doğrultusunda bu çeşit sergilere verilen ilk örnek “Dekoratif Sanatlarda Geleneksel İzler” isimli Yıldız Sarayı sanat galerisinde 1992 yılında açılmış sergidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi koleksiyonunda bulunan çoğunlukla 20.yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen tekstillerden seçilen eserlerle, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğrencilerinin sözü geçen dönem tekstillerinin motif ve kompozisyon özelliklerinden esinlenerek yaptıkları tasarımların yer aldığı iki boyutlu tekstil sergisidir.

Resim 3.1. ‘Dekoratif Sanatlarda Geleneksel İzler’ Yıldız Sarayı Sanat Galerisi, İstanbul
İki Boyutlu Tekstil Sergisi, 1992.

Günümüz Sanatçıları 15. İstanbul Sergisi

Mimar Sinan Üniversitesi Resim Heykel Müzesinde 1994 yılında açılmış sergide tekstil ve moda tasarımcısı Özlem Süer tarafından tasarlanmış giysi örneği diğer sanat dalları arasında tekstil sanatını temsil etmesi bakımından ayrıcalıklıdır. Tasarımcı giysiye işlevsellik, fonksiyonellik gibi kavramlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Resim 3.2. Özlem Süer, 1994
Üç Boyutlu Tekstil Sergisi, 1992.

“Yazmacılıkta Renkler, Semboller, Düşler” Sergisi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Marmara Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü işbirliğiyle 1995 yılında düzenlenmiş bir diğer sergidir. Bu kez İstanbul Büyükşehir Belediyesi müze koleksiyonlarında depolarda bulunan yazma ve yazma kalıplarından seçilmiş örneklerle birlikte, Marmara üniversitesinin öğretim üyeleri ve öğrencilerinin bu tema doğrultusunda oluşturulmuş tasarımlarla hazırlanmış iki boyutlu tekstil sergisidir.

Sergide tekstil sanatına farklı bir boyut katan Türkiye’deki geleneksel yazmacılığa çağdaş yaklaşımla başka bir bakış açısı sunulmak istenmiştir. Özellikle 20.yüzyıl ortaları dönem yazmacılığında kullanılan motiflerin ev tekstiline yönelik yorgan yüzü, yastık gibi kullanım eşyalarına uygulanmasıyla oluşturulmuştur.

Resim 3.3. “Yazmacılıkta Renkler, Semboller, Düşler” İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi, 1995.

İki Boyutlu Tekstil Sergisi.

“Çatma Ve Kemha” Osmanlı İpekli Dokumaları Sergisi

Türkiye’de dokumacılığın tarihini ve önemini müze ziyaretçisiyle birlikte topluma yansıtması, böylece bu sanat dalıyla uğraşan tasarımcılara bir zemin olması, esin kaynağı oluşturması açısından önemli sergilerden birisidir.

İstanbul’da 2007 yılında 11. Uluslararası Doğu Halı Konferansı sebebiyle, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi’nin bir etkinliği olarak düzenlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun ticari, kültürel ve sosyal dünyasına damgasını vuran ipekli dokumalardan, Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonunda bulunan, Çatma ve Kemha ipekli dokumaların 70 adet örneği sergilenmiştir. Dokumalar arasında kaftanlık ve döşemelik dokuma parçalarının yanı sıra, seccade, duvar panoları ve yastık yüzleri yer almıştır. Sergide bu dokumalarla Osmanlı İmparatorluğunun gerek teknik gerekse sanatsal yönlerden en ihtişamlı çağını yaşamış olduğu açıkça izlenebilmiştir (Sadberk hanım, 2022).

Resim 3.4. ‘Çatma & Kemha’ Sadberk Hanım Müzesi, 2007.
İki Boyutlu Tekstil Sergisi.

“Mesafe ve Temas” Sergisi

Bayburt’ta bulunan Baksı müzesinde açılmış geçici sergiler arasındaki “Mesafe ve Temas” sergisi 2012 yılında açılmış ve bir yıl boyunca ziyaretçilerini ağırlamıştır. Serginin moda bölümünde modacı Arzu Kaprol tarafından hazırlanan , Bayburt’un kültürel birikimlerinin kullanılmasıyla tasarlanmış giysiler sunulmuştur. Sergide yöredeki göçler ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan kültürel kopuşlar nedeniyle oluşan mesafeyi bir buluşmaya dönüştürebilmek amaçlanmıştır (Baksı, 2022).

Resim 3.5. “Mesafe ve Temas” Baksı Müzesi, 2014.
Üç Boyutlu Tekstil Sergisi

“Yüzlerim” Lif Sanatı Sergisi

Tekstil ve lif sanatıyla ilgili yürütülen bir proje kapsamında Bursa Merinos Tekstil Sanayi müzesinde açılmış ‘Yüzlerim’ adlı sergide ise öğretim üyesi, tekstil sanatçısı Cafer Arslan’ın lifle yapılmış 15 adet tekstil çalışması yer almıştır.

Sergide sisal yaprak liflerini kullanarak kendi geliştirdiği teknikle çalışmalar yapan sanatçının, çağdaş bakış açısıyla yapmış olduğu çalışmalar tekstil sanatıyla müze ziyaretçisinin sergi salonunda buluşarak tanışmasını sağlamıştır.

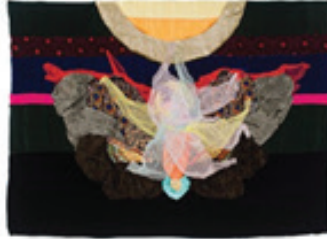

Resim 3.7. “Yüzlerim” Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, 2014.
(Üç Boyutlu Tekstil Sergisi)

“İplikten Çözülenler” Sergisi

“İplikten Çözülenler”, tekstil malzemelerini yapıtlarında sanatsal ifade aracı olarak kullanan ve tekstil aracılığıyla küresel anlatıların peşine düşen 25 çağdaş sanatçının nesne, resim, yerleştirme ve videolardan oluşan çalışmalarını bir araya getirmiştir.

2019 yılında açılmış olan sergi, iplik katmanlarının, atkı ve çözümlerin sistematik, birbirinin içinden geçerek oluşturduğu dokuma yüzeyinin ötesinde, dokumanın çok yönlü sanatsal ifade aracı olarak farklı olanaklarını bir araya getirmiştir. Toplumsal, kültürel, tarihsel anlatılar birbiri ardına dokuma ipliklerinden çözülüp bizlerin önüne yeni bağlar oluşturmamız için sıralanmıştır.

Resim 3.8. “İplikten Çözülenler” İstanbul Modern Sanat Müzesi, 2019.
(Üç Boyutlu Tekstil Sergisi)

“Souffleur” Sergisi

Eylül 2022 de açılan Souffleur sergisi Ocak 2023’e kadar Sabancı Müzesi sergi salonunda izlenebilecektir.

Ünlü Türk modacısı Hüseyin Çağlayan’ın Souffleur isimli sergisi, yeni medya aracılığıyla beden ve modern antropolojiye odaklanıyor.

Sunulan üç eser serisi; popüler kültürde sıkça rastlanan ve eleştirilen “özenme” kavramından esinlenen Pre-tension (Özenme), gündün güne artan «dijital soyutlanmayı» protesto eden Fake Celebrations (Sahte Kutlamalar) ve tarihte batı tarafından sömürgeleştirilmiş etnik grupların dans ve bedensel hareketlerini konu alan Post-Colonial Body’den (sömürgecilik sonrası beden) oluşuyor. Sanatçıya göre enstalasyonlarda yer alan her obje, bahsedilen konularda boşlukları doldurarak “Suför” görevi görüyor (Sakıp Sabancı Müzesi, 2022).

Resim 3.3. “Süflör” Sabancı Müzesi, 2022.
Sömürgecilik Sonrası Beden Hüseyin Çağlayan 2022,
(Üç Boyutlu Tekstil Sergisi)

SONUÇ

Yaşamın içinde her daim var olan ve insanın yaşamı süresince varlığını sürdürecektir olan tekstilin önemi, çeşitli sanatçılar tarafından yapılmış tekstil sanatı eserleriyle oluşturulmuş Türkiye müzelerinde geçici olarak açılmış, tekstil sanatı sergileri ile ele alınmıştır. Böylece bu sergilerle açılmış tekstil sanatı doğrultusunda yapılmış eserlerin müze ziyaretçisine de ulaştırılması ve tanıtılması sağlanmıştır.

Çalışmada Türkiye müzelerinde açılmış geçici sergiler arasındaki “tekstil sanatı sergileri” ve bunlardan ulaşılabilen sergilerden seçilenler kronolojik olarak listelenmiş, açılış tarihlerine göre kategorize edilerek müzelerdeki sergileme yöntemleriyle birlikte incelenmiştir. Böylece müzelerdeki geçici sergilerin önemi ve bu sergilerin tekstil sanatına katkıları da vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu tür sergilerin yer ve süresinin kısıtlı olduğu göz önüne alınınca, sergilerin tasarımlarının ilgi çekici, eğlendirici ve öğretici, bilgi veren bir biçimde planlanması müze ziyaretçisinin bu konudaki izlenimlerinin kalıcı olması açısından da katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Çalışmada incelenen tekstil sanatı sergileri temaları, eserleri ve onları üreten sanatçılar ve vb. gibi gruplandırılacak olunursa hepsi tek başına makale konusu oluşturacak içeriklere sahiptir. Sergiler tarihlendirme bakımından ele alınırsa günümüze yakın zaman aralıklarında yapılmış olmalarının yanı sıra, bu sanatı uygulayan özellikle üç boyutlu tekstil sanatçısı sayısının az olduğu belirlenmiştir. Bu konuya dikkat çekilip farkındalık yaratarak yapılacak çalışmalara bir başlangıç olması da amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

Aykut, Züleyha (2017). “*Müze Sergilemelerinde İzleyici-Sergi Etkileşimi Bağlamında Mekân Tasarımı*”, *Journal of Interdisciplinary and Inter-cultural Art*, Sayı 2, s.219-242.

Baksı Müzesi / Sergiler (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2022, <http://baksi.org/tr/sergiler>).

Dereci Tok, Vildan (2014). “ ‘Doku’nuşlar Tekstil Sergisi Üzerinden, Tekstil Sanatında Mekân, Malzeme, Biçim İlişkisi”, *Yedi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, sayı 12, s.53-63.

Erbay, Mutlu (2011). “*Müzelerde Sergi ve Sunum Tekniklerinin Planlaması*”, İstanbul: Beta Yayım Dağıtım A.Ş, s. 75.

İstanbul Modern / Geçmiş Sergiler (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2022, https://www.istanbulmodern.org/tr/sergiler/gecmis-sergiler/iplikten-cozulenler-tekstilde-kuresel-anlatilar_2323.html).

Keleş, Vedat (2003). “*Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği*”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 2, s. 1-17.

Museum Defination (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022, <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>).

Sadberk Hanım Müzesi Sergiler (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022, <https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/sergiler>).

Resim ve Heykel Müzeler Derneği 20. Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi Kataloğu (2000), Maya Plastik Sanatlar Merkezi, İstanbul.

Sakıp Sabancı Müzesi / Sergiler (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022 <https://www.sakipsabancimuzesi.org/sergiler-ve-etkinlikler/sergi/70>).

Türker, Sema H. (2022). “Örme Tekstil Yüzeylerinde Yenilikçi Malzeme Ve Tekniklerin Giysi Tasarımına Etkileri”, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

“Yüzlerim” Lif Sergisi Kataloğu (2014), Bursa Büyükşehir Belediyesi, Merinos Tekstil Sanayii Müzesi.

Gürgüler, Mustafa (1997). “*Tekstil Malzemesinin Mekân-Çevre İçinde Sanatsal Kullanımı*”, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Ana Sanat Dalı Tekstil Programı. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Metni: İstanbul, s. 25.